

JAARREKENING 2017

HAS Hogeschool

28 Juni 2018

Inhoudsopgave

Geconsolideerde jaarrekening

Bedrijfsgegevens	5
Balans per 31-12-2017	7
Staat van baten en lasten 2017	9
Kasstroomoverzicht	11
Grondslagen voor de jaarrekening	13
Toelichting op de geconsolideerde balans	17
Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten 2017	25
Analyse van het resultaat	31
Overzicht verbonden partijen	32

Bijlages

1. FSR overzicht 2017	35
2. Model G 2017	37
3. Bezoldiging bestuurders en toezichthouders	39

Enkelvoudige jaarrekening

Balans HAS Hogeschool per 31-12-2017	41
Staat van baten en lasten 2017 HAS Hogeschool	43
Toelichting op de enkelvoudige balans en staat van baten en lasten 2017	45

Overige gegevens

Goedkeuring door Bestuur en Raad van Toezicht	49
Controleverklaring	51

Bedrijfsgegevens

Gegevens over de rechtspersoon

Naam : Stichting HAS Hogeschool
Adres : Onderwijsboulevard 221
Vestigingsplaats : 5223 DE 's-Hertogenbosch
Postadres : Postbus 90108, 5200 MA 's-Hertogenbosch
BRINnummer : 21CW
Telefoonnr. : 088-8903600
E-mailadres : has@has.nl
Internetsite : www.hashogeschool.nl
Bevoegd gezag nr. : 40205
Naam contactpersoon : R.R.G.M. Pashouwers
Telnr. contactpersoon : 088-8903600
E-mailadres contactpersoon : R.Pashouwers@has.nl
Kamer van Koophandel nummer : 41084408

Gegevens over de geconsolideerde rechtspersoon

Naam : Stichting HAS Kennis Transfer & Bedrijfsopleidingen
Adres : Onderwijsboulevard 221
Vestigingsplaats : 5223 DE 's-Hertogenbosch
Postadres : Postbus 90108, 5200 MA 's-Hertogenbosch
Telefoon : 088-8903637
E-mailadres : Haskennistransfer@has.nl
Internetsite : www.haskennistransfer.nl
Naam contactpersoon : R.R.G.M. Pashouwers
Telnr contactpersoon : 088-8903600
E-mailadres contactpersoon : R.Pashouwers@has.nl
Kamer van Koophandel nummer : 41086191

Bestuurder van beide rechtspersonen:

Drs. D.J. Pouwels, voorzitter van het College van Bestuur
Ir. J.C.A.M. Denissen, lid van het College van Bestuur
Drs. L.G.M. Chermin, lid van het College van Bestuur

Geconsolideerde balans HAS Hogeschool per 31 december 2017

(Bedragen x € 1.000, balans na resultaatbestemming)

	31-12-2017	31-12-2016	
Vaste activa			
1.2	Materiële vaste activa	26.699	25.808
1.3	Financiële vaste activa	0	0
	<u>Totaal vaste activa</u>	<u>26.699</u>	<u>25.808</u>
Vlottende activa			
1.5	Vorderingen	2.803	4.120
1.7	Liquide middelen	328	99
	<u>Totaal vlottende activa</u>	<u>3.131</u>	<u>4.219</u>
	<u>Totaal Activa</u>	<u>29.830</u>	<u>30.027</u>
2.1	Eigen vermogen	7.012	8.139
2.2	Voorzieningen	1.335	1.264
2.3	Langlopende schulden	7.753	8.565
2.4	Kortlopende schulden	13.730	12.059
	<u>Totaal Passiva</u>	<u>29.830</u>	<u>30.027</u>

Geconsolideerde staat van baten en lasten Has Hogeschool 2017

(Bedragen x € 1.000)

	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Werkelijk 2016
3. Baten			
3.1 Rijksbijdragen	28.885	26.894	28.656
3.2 Overige overheidsbijdragen en subsidies	2.066	2.082	2.196
3.3 Collegegelden	6.655	6.614	5.874
3.4 Baten werken in opdracht van derden	4.859	6.440	4.235
3.5 Overige baten	277	206	1.113
7. Bijzondere baten	0	0	343
	<u>42.742</u>	<u>42.236</u>	<u>42.417</u>
4. Lasten			
4.1 Personeelslasten	32.260	32.923	31.220
4.2 Afschrijvingen	1.529	2.033	1.897
4.3 Huisvestingslasten	2.421	2.401	2.688
4.4 Overige lasten	7.357	5.363	7.707
5. Financiële baten en lasten	302	399	306
	<u>43.869</u>	<u>43.119</u>	<u>43.818</u>
Totaal resultaat	<u>-1.127</u>	<u>-883</u>	<u>-1.401</u>

Kasstroomoverzicht

(Bedragen x € 1.000)

	2017	2016
<u>Kasstroom uit operationele activiteiten</u>		
Resultaat	-1.127	-1.401
Aanpassingen voor:		
- Afschrijvingen	1.529	1.554
- Mutaties voorzieningen	71	-674
	<u>1.600</u>	<u>880</u>
Veranderingen in vlottende middelen:		
- Voorraden	0	0
- Vorderingen	1.317	-268
- Kortlopende schulden excl schulden kredietinstellingen	568	1.245
	<u>1.885</u>	<u>977</u>
Totaal kasstroom uit operationele activiteiten	<u>2.358</u>	<u>456</u>
<u>Kasstroom uit investeringsactiviteiten</u>		
Investerings in materiële vaste activa	-6.739	-3.153
Desinvesteringen in materiële vaste activa	4.319	0
Financiële vaste activa	0	77
Totaal kasstroom uit investeringsactiviteiten	<u>-2.420</u>	<u>-3.076</u>
<u>Kasstroom uit financieringsactiviteiten</u>		
Aflossing langlopende schulden	-812	-729
Nieuw opgenomen leningen	0	0
Totaal kasstroom uit financieringsactiviteiten	<u>-812</u>	<u>-729</u>
Mutatie liquide middelen	<u><u>-874</u></u>	<u><u>-3.076</u></u>
Beginstand liquide middelen	99	3.450
Beginstand kredietfaciliteit	-385	0
Mutatie liquide middelen	229	-3.351
Mutatie kredietfaciliteit	-1.103	-385
Eindstand liquide middelen	328	99
Eindstand kredietfaciliteit	-1.488	-385

Grondslagen voor de jaarrekening

Waardering van activa en passiva

Alle activa en passiva zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij hieronder anders is vermeld.

Consolidatie

In dit verslag is Stichting HAS KennisTransfer & Bedrijfsopleidingen volledig geconsolideerd. Voor de enkelvoudige balans en exploitatierekening van HAS Hogeschool zijn dezelfde waarderingsgrondslagen gehanteerd als voor de geconsolideerde jaarrekening.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen verkrijgingprijs, verminderd met de afschrijving op basis van economische levensduur.

Onder de materiële vaste activa vallen de onderstaande posten:

1. Gebouwen
De gebouwen betreffen de opstallen aan de Onderwijsboulevard.
Afschrijving op het pand geschiedt in 30 jaar.
2. Schooltuincomplex
Dit complex wordt afgeschreven in 15 jaar.
3. Terreinen
Hiermee bedoelen we het terrein aan de Onderwijsboulevard.
Op de terreinen wordt niet afgeschreven.
4. Inventaris en apparatuur
Deze post is gewaardeerd tegen verkrijgingprijs, verminderd met de afschrijving op basis van de verwachte economische levensduur. Het betreft hierbij inventarisgoederen waarvan de aanschaffingsprijs boven € 1.000 ligt.
Voor de afschrijving van inventaris worden verschillende afschrijvingstermijnen aangehouden afhankelijk van de verwachte economische levensduur van het inventarisgoed. De volgende afschrijvingstermijnen worden aangehouden:
 - Computerapparatuur en a.v. middelen : 3 tot 5 jaar
 - Software : 4 jaar
 - Algemene inventaris en meubilair : 5 tot 20 jaar
 - Inventaris en inrichting laboratoria : 5 tot 12 jaar

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa zijn opgenomen tegen verkrijgingprijs.

Vorderingen en liquide middelen

De vorderingen en liquide middelen zijn opgenomen tegen nominale waarde.
Op de liquide middelen zijn de reguliere courantrekeningen bij banken.

Eigen vermogen

In het eigen vermogen is het resultaat over 2017 verwerkt.

Het eigen vermogen bestaat uit een algemene reserve en een bestemmingsreserve privaot, zijnde de algemene reserve van Stichting HAS Kennis Transfer & Bedrijfsopleidingen.

Voorzieningen

De voorzieningen zijn onderverdeeld in 2 categorieën:

1. Personeelsvoorzieningen

Hierin zijn opgenomen:

- Voorziening inzake uitkeringen voor jubilea, deze voorziening is opgenomen tegen contante waarde met een rente voet van 0,4%. Voorheen is deze voorziening opgenomen tegen een contante waarde met een rente voet van 4%. De afspraak is gemaakt om de extra dotatie, in verband met de aanpassing in rente %, gelijkmatig te verdelen over 4 jaar. In 2017 is de eerste extra dotatie opgenomen;
- Voorziening voor wachtgeldverplichtingen, deze voorziening is opgenomen tegen nominale waarde;
- Voorziening voor Duurzame inzetbaarheidsuren, in deze voorziening zijn enkel de uren opgenomen waarbij het spaardoel een Sabbatical is. Deze voorziening is opgenomen tegen nominale waarde;

2. Overige voorzieningen

Hierin is opgenomen:

- Voorziening groot onderhoud: Jaarlijks wordt een bedrag gedoteerd aan de voorziening groot onderhoud op basis van het meerjarenonderhoudsplan. De werkelijke kosten worden jaarlijks ten lasten van de voorziening gebracht.

Pensioenverplichtingen

Voor HAS Hogeschool geldt dat de pensioenverplichtingen worden gefinancierd door afdrachten aan het bedrijfstakpensioenfonds ABP. Voor HAS KennisTransfer & Bedrijfsopleidingen geldt dat de pensioenverplichtingen worden afgedragen aan een bedrijfspensioenverzekeraar, te weten Delta Lloyd. Voor beide geldt dat de pensioenverplichtingen worden gewaardeerd volgens de "verplichting aan de pensioenuitvoerder benadering", In deze benadering wordt de aan de pensioenuitvoerder te betalen premies als last in de staat van baten en lasten verantwoord.

Kortlopende schulden

Onder de kortlopende schulden zijn de volgende posten opgenomen:

1. De aflossingsverplichtingen voor het komende jaar met betrekking tot de langlopende leningen.
2. De vooruit ontvangen termijnen OHW, dit betreft het saldo van kosten en vooruit ontvangen bedragen inzake onderhanden projecten bij voornamelijk HAS Kennis Transfer & Bedrijfsopleidingen.
3. De vooruit ontvangen subsidies EZ, dit betreffen vooruit ontvangen bedragen met betrekking tot nog niet (volledig) uitgevoerde projecten bij HAS Hogeschool. De in deze projecten reeds geïnvesteerde kosten zijn opgenomen in de exploitatierekening.

Projectadministratie

Voor nagenoeg alle uitgevoerde projecten wordt voor wat betreft de inzet van uren gebruik gemaakt van het systeem URS (Uren Registratie Systeem). In dit systeem worden alle gerealiseerde uren door alle medewerkers die werken op projecten geregistreerd. Voor een groot deel van de projecten worden de personele kosten aan de projecten toegerekend op basis van de uren per project per medewerker.

De voor de berekening van de personele kosten gehanteerde uurtarieven zijn ontleend aan de 'Tabel Integrale loonkosten per salarisschaal in 2017' volgens handleiding Overheidstarieven 2017. Hierbij is het gemiddelde tarief gehanteerd dat geldt voor de schalen 3 t/m 9, 10 t/m 12 en groter dan 12.

Bepaling van het exploitatiesaldo

Alle baten en lasten zijn gebaseerd op het toerekeningbeginsel en het realisatiebeginsel.

Zoals in de toelichting op de exploitatierekening wordt vermeld sluiten de rijksbijdragen aan bij het jaaroverzicht 2017, dat ontvangen is van het ministerie.

De overige subsidies EZ, post 3.1.2., en de overige overheidsbijdragen, post 3.2.2. betreffen de middelen besteed aan de uitvoering van diverse projecten. Zie de projectspecificaties als bijlagen in deze jaarrekening.

Post 3.4 Baten werken in opdracht van derden betreft de projecten in het verslagjaar van Stichting HAS kennis Transfer & Bedrijfsopleidingen en de besteding van overige subsidies in HAS Hogeschool projecten.

Rapporteringvaluta

Deze jaarrekening is opgesteld in euro's.

Richtlijnen

De jaarrekening is opgesteld overeenkomstig RJ 660 Onderwijsinstellingen.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode.

Toelichting continuïteit in de jaarrekening van de HAS

De HAS is een organisatie die sterk is gegroeid en de komende jaren verder zal groeien. De HAS is gefinancierd volgens de methodiek t-2, waardoor de HAS in feite de groei voorfinanciert. Voorts zijn een aantal investeringen in kwaliteitsverbetering gefinancierd uit de operationele kasstromen en heeft de HAS te maken met bezuinigingen vanuit het Ministerie van OCW. Daarnaast is er sprake van negatieve exploitatieresultaten, met name door verliezen op projecten.

Op basis van de huidige liquiditeitsprognose blijkt dat er sprake is van een liquiditeitstekort van circa € 1,5 miljoen dat zich met name manifesteert eind 2018. De liquiditeitsbehoefte kan mogelijk worden vergroot als gevolg van onzekere inkomsten (minder studentaantallen dan begroot) en projectrisico's.

Als gevolg van het liquiditeitstekort zijn door het bestuur een aantal interne maatregelen getroffen waaronder herstructurering van HAS Kennistransfer en het uitstellen van diverse investeringen. Daarnaast wordt momenteel onderzocht wat de mogelijkheden zijn om activa te verkopen. Verder heeft het bestuur een extern adviesbureau ingehuurd om samen met de interne organisatie een kwaliteitsslag te maken op onder andere de liquiditeitsplanning, de meerjarenbegroting en de beheersing van de projectorganisatie. Omdat het effect van deze maatregelen op korte termijn onvoldoende is, wordt tevens naar aanvullende financiering gezocht.

Deze aanvullende financiering wordt gezocht bij de huisbankier en het Ministerie van OCW. Recent zijn met deze partijen de volgende afspraken gemaakt:

- de Rabobank heeft een extra kredietfaciliteit beschikbaar gesteld van € 500.000 van 20 augustus 2018 tot en met 9 september 2018 voor het opvangen van het tijdelijke liquiditeitstekort in deze periode;
- de Rabobank heeft ten behoeve van de jaarrekening een waiver verstrekt gezien het onderschrijden van de overgekomen Vermogensverklaring (eigen vermogen minimaal 30%); de Rabobank maakt geen gebruik van haar recht om haar vorderingen op te eisen;
- de HAS zal de onderwijsinspectie van OCW op 13 juli voorzien van een liquiditeitsprognose en een uitgewerkt verbeterplan. Op basis hiervan zal de inspectie een advies uitbrengen aan OCW HO&S (Hoger Onderwijs & Studiefinanciering);
- OCW HO&S zal samen met de HAS verschillende oplossingsrichtingen verkennen met als doel om in het najaar tot overeenstemming te komen over structurele, lange termijn financiering. Deze oplossingsrichtingen worden gezocht in schatkistbankieren en een eventuele aanvullende faciliteit.

Het is nog niet duidelijk wanneer het Ministerie van OCW een beslissing neemt omtrent de ingediende aanvragen. Als gevolg hiervan bestaat er onzekerheid over de continuïteit van de HAS.

De momenteel lopende besprekingen met het Ministerie van OCW, via de onderwijsinspectie, verlopen constructief en het bestuur verwacht samen met het Ministerie van OCW in het najaar van 2018, doch in ieder geval vóór jaareinde, tot een goede oplossing te komen.

Op basis hiervan is de jaarrekening opgesteld op basis van continuïteit.

Toelichting op de geconsolideerde balans 2017

(Bedragen x € 1.000)

1. Activa

Materiële vaste activa

	1.2.1.1 Gebouwen	In uitvoering en vooruit- betaling gebouwen	1.2.1.2 Terreinen	1.2.2.1 Inventaris HAS	In uitvoering en vooruit- betaling inventaris	1.2.2.2 Inventaris HKT	Totaal
Aanschafprijs t/m 2016	25.213	4.319	3.434	15.220	176	333	48.695
Cumulatieve afschr. tm 2016	11.842	0	0	10.727	0	318	22.887
Boekwaarde per 1-1-2017	13.371	4.319	3.434	4.493	176	15	25.808
Investerings in 2017	4.729	0	0	380	1.628	2	6.739
Desinvesteringen in 2017	0	4.319	0	0	0	0	4.319
Afschrijvingen in 2017	631	0	0	890	0	8	1.529
	17.469	0	3.434	3.983	1.804	9	26.699
Aanschafprijs 31-12-2017	29.942	0	3.434	15.600	1.804	335	51.115
Cumulatieve afschr t/m 2017	12.473	0	0	11.617	0	326	24.416
Boekwaarde per 31-12-2017	17.469	0	3.434	3.983	1.804	9	26.699

Onder de post "In Uitvoering en vooruitbetaling gebouwen" stond het project Huisvesting Fit For Use opgenomen. Dit project is eind 2017 afgerond en is per 31-12-2017 geactiveerd, dit is de reden dat er een bedrag is opgenomen bij "desinvesteringen in 2017". De afschrijvingen hiervoor starten per 1-1-2018. Onder de post "In uitvoering en vooruitbetaling inventaris" zijn investeringen opgenomen voor onder andere het project "IT plan" en voor het project "Het Nieuwe werken". De verwachting is dat beide projecten in het voorjaar van 2018 worden afgerond. Deze projecten worden dan in één keer geactiveerd in 2018.

	31-12-2017	31-12-2016
1.5 Vorderingen		
1.5.1 Debiteuren	1.034	711
1.5.2 Vorderingen EZ	0	0
1.5.3 Groepsmaatschappijen	0	0
1.5.5 Collegegelden	0	0
1.5.7 Overige vorderingen	978	385
1.5.8 Overlopende activa	867	3.116
1.5.9 Af: voorziening voor oninbaarheid	-76	-92
<u>Vorderingen</u>	<u>2.803</u>	<u>4.120</u>

Uitsplitsing vorderingen:

1.5.7.1	Personeel	0	0
1.5.7.2	Overige	978	385
	<u>Overige vorderingen</u>	978	385
1.5.8.1	Vooruitbetaalde kosten	663	2.771
1.5.8.2	Verstreckte voorschotten	6	10
1.5.8.3	Overige overlopende activa	198	335
	<u>Overlopende activa</u>	867	3.116
1.5.9.1	Stand per 1-1	-92	-147
1.5.9.2	Onttrekking	16	56
1.5.9.3	Dotatie	0	-1
	<u>Af: Voorzieningen wegens oninbaarheid</u>	-76	-92
1.7	Liquide middelen		
1.7.1	Kasmiddelen	0	0
1.7.2	Tegoeden op bank- en girorekeningen	328	99
	<u>Liquide middelen</u>	328	99

2. Passiva

2.1 Eigen vermogen

	Stand per 1-1-2017	Resultaat 2017	Overige mutaties	Stand per 31-12-2017
2.1.1 Algemene Reserve	9.263	-488	0	8.775
2.1.3 Bestemmings reserve privaat	-1.124	-639	0	-1.763
<u>Eigen Vermogen</u>	8.139	-1.127	0	7.012

Bestemming van het resultaat:

Totaal geconsolideerde resultaat boekjaar 2017: -/- € 1.127.530

Dit resultaat is als volgt opgebouwd:

Resultaat HAS Hogeschool: -/- € 488.405

Resultaat HAS KennisTransfer & Bedrijfsopleidingen: -/- € 639.124

Voorstel tot bestemming:

1. Het resultaat van HAS KennisTransfer & Bedrijfsopleidingen komt ten laste van het private eigen vermogen -/- € 639.124
2. Het restant van het resultaat wordt ten laste gebracht van de algemene reserve -/- € 488.405

2.2 Voorzieningen

	Stand per 1-1-2017	Dotaties in 2017	Onttrekkingen/ vrijval in 2017	Stand per 31-12-2017	Kortlopend deel < 1 jaar	Langlopend deel > 1jaar
2.2.1 Personeelsvoorzieningen	864	151	164	851	122	729
2.2.3 Onderhoudsvoorziening	400	176	92	484	238	246
<u>Voorzieningen</u>	1.264	327	256	1.335	360	975

In de categorie 2.2.1 Personeelsvoorziening is in 2017 de voorziening DI uren als nieuwe voorziening opgenomen.

2.3 Langlopende schulden

	Stand per 1-1-2017	Aangegane leningen in 2017	Aflossingen in 2017	Stand per 31-12-2017	Looptijd > 5 jaar	Rentevoet
2.3.3 Rabobank 's Hertogenbosch	967	0	124	843	227	5,15
2.3.3 Rabobank 's Hertogenbosch	843	0	142	701	0	4,72
2.3.3 Rabobank 's Hertogenbosch	1.773	0	80	1.693	1.293	3,45
2.3.3 Rabobank 's Hertogenbosch	3.711	0	267	3.444	2.111	3,00
2.3.3 Rabobank 's Hertogenbosch	2.000	0	116	1.884	966	3,00
	9.294	0	729	8.565		
Aflossingsverplichting in t+1	729			812		
<u>Totaal langlopende schulden</u>	8.565			7.753		

Voor de langlopende leningen en de kredietfaciliteit van €2.000.000 zijn de volgende zaken als zekerheid gesteld:

- Een bankhypotheek van € 13.000.000 voor Onderwijsboulevard 219 en 221 te 's-Hertogenbosch;
- Verpanding van huidige en toekomstige inventaris exclusief informatica;
- Een solvabiliteitseis van tenminste 30%.

	31-12-2017	31-12-2016
2.4 Kortlopende schulden		
2.4.1 Kredietinstellingen	2.300	1.114
2.4.2 Vooruitontvangen termijnen Onderhanden Werk	510	-8
2.4.3 Crediteuren	1.986	1.273
2.4.5 Schulden aan groepsmaatschappijen	0	0
2.4.7 Belastingen en premies sociale verzekeringen	138	73
2.4.8 Schulden ter zake pensioenen	354	304
2.4.9 Overige kortlopende schulden	1.566	1.411
2.4.10 Overlopende passiva	6.876	7.892
<u>Kortlopende schulden</u>	<u>13.730</u>	<u>12.059</u>

Uitsplitsing kortlopende schulden:

2.4.7.1 Loonheffing	5	8
2.4.7.2 Omzetbelasting	133	65
<u>Belastingen en premies sociale verzekeringen</u>	<u>138</u>	<u>73</u>
2.4.9.1 Werk door derden	0	0
2.4.9.2 Overige	1.566	1.411
<u>Overige kortlopende schulden</u>	<u>1.566</u>	<u>1.411</u>
2.4.10.1 Vooruitontvangen college- en les gelden	3.241	2.667
2.4.10.2 Vooruitontvangen subsidies EZ geormerkt	2.551	4.140
2.4.10.5 Reservering vakantietoeslag	1.077	1.080
2.4.10.8 Overige	7	5
<u>Overlopende passiva</u>	<u>6.876</u>	<u>7.892</u>

Niet uit balans blijkende verplichtingen

Helicon

Aan Helicon is eind 2007 een stuk grond in erfpacht gegeven ten behoeve van realisatie van nieuwbouw van een schoolgebouw en aanverwante ruimte.

Leasecontracten

Per ultimo balansdatum zijn er leasecontracten afgesloten voor 8 personenauto's met een totale fiscale waarde van € 252.358. Er zijn 5 leasecontracten met een looptijd van 4 jaar, één met een looptijd van 4 jaar en 4 maanden, één met een looptijd van 3 jaar en 7 maanden, één met een looptijd van 3 jaar en 6 maanden. De totale leaselast, exclusief btw, per jaar is € 72.605. In 2017 zijn er vier leasecontracten opgezegd waarvoor er weer één nieuw contract opnieuw is afgesloten.

Huur Hooge Donken

Vanaf 1 augustus 2013 huurt HAS Hogeschool een deel van het gebouw Hooge Donken te 's-Hertogenbosch. Dit is wegens ruimtegebrek als gevolg van de groei. Er is een huurovereenkomst afgesloten met een looptijd van 5 jaar. De gemiddelde jaar huur is € 213.272. Het huurcontract is verlengd en eindigt op 30 juni 2019.

Huur contract HAS Venlo

In oktober 2012 is een huurovereenkomst aangegaan voor de huur van een pand in Venlo. Dit voor de nieuwe vestiging van de HAS in Venlo die in september 2013 van start is gegaan. Het huurcontract loopt van 1 maart 2013 tot en met 31 augustus 2023. Er is een opzegtermijn van 12 maanden. De huurprijs op jaarbasis per 1-1-2017 bedraagt € 282.119.

Voorschot EZ

Als gevolg van de groei van de HAS heeft het Ministerie van EZ in 2010 een faciliteit toegekend van € 2.000.000 (zie post 2.4.10.8 in de balans en 3.1.2.2 in de staat van baten en lasten). EZ heeft aangegeven dat de HAS deze faciliteit in 2012 tot en met 2016 mag inzetten als aanvulling op de rijksbijdrage als dekking op het tekort als gevolg van de groei en het t-2 effect. Dit wordt door de HAS als volgt ingezet:
2012: € 440.000, 2013: € 507.000, 2014: € 400.000, 2015: € 343.000, 2016: € 310.000.
Hieronder worden de ingeschreven en bekostigde studentaantallen vanaf 2011 weergegeven waardoor de groei van de studenten zichtbaar is:

Jaar	Ingeschreven per 1 oktober	Bekostigd in rijksbijdrage
2011	2.082	1.536
2012	2.323	1.754
2013	2.586	1.904
2014	2.798	2.076
2015	3.042	2.285
2016	3.352	2.454
2017	3.671	2.610

Indien er een structurele daling van de studentenaantallen van 5% wordt waargenomen wordt deze faciliteit gecorrigeerd op de rijksbijdrage vanaf dat moment.

Lening Provincie Limburg

Hogeschool HAS is in 2013 gestart met het aanbieden van onderwijs en onderzoek in vestiging Venlo. De HAS heeft als doel het uitbreiden van het aantal studenten op de vestiging in Venlo. Daarnaast dient de HAS Hogeschool een bijdrage te leveren aan de economische versterking van de regio. Als gevolg van de achtergestelde bekostiging van studenten in het hoger onderwijs (T-2 effect) en het bezettingsverlies in personeel en huisvesting en extra kosten voor studentenwerving heeft de Provincie Limburg een geldlening aan de HAS ter beschikking gesteld van € 2.500.000 voor de vestiging van HAS Hogeschool in Venlo. De Provincie Limburg heeft aangegeven dat de HAS Hogeschool deze lening in mag zetten in de periode 2016 tot en met 2022 om de jaarlijkse exploitatietekorten als gevolg van met name de T-2 systematiek voor de vestiging Venlo te kunnen dekken.

De lening heeft een looptijd van 30 jaar. De lening dient afgelost te worden voor het eerst in 2023 mits aan de voorwaarden wordt voldaan dat er een positieve marge van 3% wordt gehaald. De verwachting is dat aan de voorwaarden van 3% positieve marge niet voldaan kan worden van daar is de lening niet opgenomen in de cijfers.

Brightbox

Op 1 oktober 2014 is de HAS een samenwerkingsovereenkomst aangegaan met Phillips en Botany voor het ontwikkelen en exploiteren van een Completely Controlled Growing System onder de naam Brightbox. De maximale bijdrage van HAS hiervoor is € 366.000 exclusief btw. De bijdrage wordt verspreid over de periode van 2015 tm 2019. In 2017 is de meerjaren exploitatie begroting herzien wat heeft geleid tot een toename van de kosten met € 230.000. Hierover zijn door de drie partijen afspraken gemaakt. Door Brightbox anders te benaderen, de faciliteit in drieën te splitsen, kunnen de kosten terug gebracht worden. Iedere partij kan individueel de faciliteit voor eigen mogelijkheden gebruiken. Hierdoor kan worden bezuinigd op de management/aquisitiekosten. Gelijktijdig onderzoeken de partijen of de faciliteit nog doorgezet kan worden.

Den Deel

Op 1 januari 2016 is er een gebruikersovereenkomst aangegaan met NCB onroerend Goed BV voor de huur van "Den Deel", dit is de bedrijfsruimte die gebouwd is tussen het gebouw Agri-FoodPlaza (Onderwijsboulevard 223) en de Has Hogeschool (Onderwijsboulevard 221). De gebruikersovereenkomst is aangegaan voor 1 jaar, tot en met 31 december 2016 en wordt automatisch verlengd met telkens 1 jaar. Er is een opzegtermijn van 3 maanden. De gebruikersvergoeding is op jaarbasis € 110.600.

Overige contracten

Voor de inkoop van energie participeert HAS Hogeschool in een inkoopcollectief van de Bossche Energie Coalitie (BEC). Hierbij is de energie contractueel ingekocht van 2016 t/m 2020.

Voor het schoonmaakonderhoud is per 1 oktober 2017 een contract afgesloten met Asito voor de duur van 2 jaar.

Zij-instromers HAS

Op 30 maart 2017 heeft HAS-Hogeschool een voorgenomen besluit ten aanzien van het terugvorderen van bekostiging ontvangen. Deze vordering heeft betrekking op de problematiek rondom de zij-instroom. Inhoudelijk is dit traject met de inspectie vrijwel geheel afgesloten. De financiële afwikkeling komt nu aan de orde. Tegen het definitieve besluit is door de Hogeschool beroep ingesteld. De vordering betreft een bedrag van € 2.851.359.

Voorziening Werktijdvermindering senioren

In de cao is de regeling Werktijdvermindering senioren opgenomen. Werknemers kunnen, onder diverse voorwaarden, aanspraak maken op werktijdvermindering. Dit is een regeling met opbouw van rechten die de hogeschool verplicht bij gebruikmaking een deel van deze werktijdvermindering te financieren. Er is nog geen voorziening gevormd voor alle medewerkers die per balansdatum gebruikmaken van deze regeling en de potentiële instroom van medewerkers in de komende vijf jaar, omdat de omvang hiervan nog niet betrouwbaar ingeschat kan worden. Momenteel bestaat ook nog onvoldoende zicht op de deelnamekansen van medewerkers over een tijdspanne van meer dan vijf jaar. Derhalve kan hiervoor geen betrouwbare schatting van de omvang van de verplichting gemaakt worden en is hiervoor ook geen voorziening getroffen.

Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten 2017

(Bedragen x € 1.000)

	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Werkelijk 2016	
<u>BATEN</u>				
3.1	Rijksbijdragen			
3.1.1	Rijksbijdrage EZ	25.729	24.894	24.198
3.1.2	Overige subsidies EZ	3.156	2.000	4.458
	<u>Rijksbijdragen</u>	<u>28.885</u>	<u>26.894</u>	<u>28.656</u>

De post overige subsidies EZ betreffen de bestedingen van diverse EZ subsidies gedurende kalenderjaar 2017. Zie voor een nadere toelichting het FSR overzicht en het G-Model op pagina 33 en 35.

Uitsplitsing overige subsidies EZ:

3.1*.2.1	Overige subsidies OCW	0	0	0
3.1.2.2	Overige subsidies EZ	3.156	2.000	4.458
	Overige subsidies EZ	3.156	2.000	4.458

In de categorie overige subsidies EZ is in 2016 een bedrag opgenomen van € 310.000 als voorschot EZ. De toelichting hierop is opgenomen in de Niet uit de balans blijvende verplichtingen op pagina 21.

3.2	Overige overheidsbijdragen en subsidies			
3.2.2	Overige overheidsbijdragen	2.066	2.082	2.196
		<u>2.066</u>	<u>2.082</u>	<u>2.196</u>
3.3	Collegegelden			
3.3.3	Collegegelden HBO	6.655	6.614	5.874
		<u>6.655</u>	<u>6.614</u>	<u>5.874</u>

De collegegelden zijn opgenomen volgens het baten- en lastenstelsel. Dit betekent dat 8/12 van de collegegelden van studiejaar 2016/2017 en 4/12 van de collegegelden van studiejaar 2017/2018 hierboven zijn opgenomen.

Restituties van collegegelden zijn reeds op bovenstaande bedragen in mindering gebracht.

De hoogte van de collegegelden is als volgt vastgesteld:		
	<u>2016/2017</u>	<u>2017/2018</u>
Wettelijke collegegeld	€ 1.984	€ 2.006
Instellingscollegegeld	€ 6.630	€ 6.675

	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Werkelijk 2016
3.4 Baten in opdracht van derden			
3.4.1 Contractonderwijs	1.641		1.612
3.4.2 Contractonderzoek	2.024		1.571
3.4.3 Overige baten werken in opdracht van derden	1.194	6.440	1.052
	4.859	6.440	4.235

De posten 3.4.1 en 3.4.2 betreffen de omzet van HAS Kennistransfer en vallen dus onder categorie 3.4.2.6 Bedrijven. In de overige baten werken in opdracht van derden zijn zowel de projecten van Has Kennistransfer als van Has Hogeschool opgenomen. In de post 3.4.2 zijn alle onderzoeksprojecten begroot, een deel daarvan is via de Center of Expertise projecten gerealiseerd en zijn daarom werkelijk opgenomen onder 3.1.2.

Uitsplitsing baten in opdracht van derden:

3.4.3.1 Inburgeringscontracten	0		0
3.4.3.2 Participatiebudget	0		0
3.4.3.3 Ov. baten in opdracht van derden	1.194		1.052
<u>Overige baten in opdr van derden</u>	<u>1.194</u>		<u>1.052</u>

3.5 Overige baten

3.5.1 <u>Verhuur</u>			
3.5.1.2 Overig verhuur	11	50	25
3.5.1.3 Erfpacht	27	27	27
	38	77	52
3.5.2 <u>Detachering personeel</u>			
3.5.2.2 Overige doorberekeningen personeel	81	40	84
	81	40	84
3.5.6 <u>Overige baten</u>			
3.5.6.1 Internationalisering	20	11	8
3.5.6.2 Faciliteiten	41	38	44
3.5.6.3 Vrijval voorzieningen	0	0	893
3.5.6.4 Diverse overige baten	97	39	32
<u>Overige baten</u>	158	88	977

	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Werkelijk 2016
4.1 Personeelslasten			
4.1.1 Lonen en salarissen	30.508	31.109	28.955
4.1.2 Overige personele lasten	1.951	1.964	2.587
4.1.3 Af: Uitkeringen	-199	-150	-322
	<u>32.260</u>	<u>32.923</u>	<u>31.220</u>

Aantal fte:

Aantal fte HAS	365,93	373,34	370,70
Aantal fte HKT	28,39	38,48	35,83
Totaal aantal fte	<u>394,32</u>	<u>411,82</u>	<u>406,53</u>

De specificatie van de bezoldiging van de bestuurders en toezichhouders is opgenomen in bijlage 3 op pagina 37.

Uitsplitsing personeelslasten:

4.1.1.1 Bruto lonen en salarissen	24.237	24.874	23.444
4.1.1.2 Sociale lasten	3.071	3.311	2.910
4.1.1.3 Pensioenpremies	3.200	2.924	2.601
<u>Lonen en salarissen</u>	<u>30.508</u>	<u>31.109</u>	<u>28.955</u>

4.1.2.1 Dotaties personele voorzieningen	151	250	110
4.1.2.2 Personeel niet in loondienst	873	568	1.273
4.1.2.3 Overig	927	1.146	1.204
<u>Overige personele lasten</u>	<u>1.951</u>	<u>1.964</u>	<u>2.587</u>

4.2 Afschrijvingen

4.2.2 <u>Materiële vaste activa</u>			
4.2.2.1 Afschrijving huisvesting	630	997	968
4.2.2.2 Afschrijving inventaris en app.	899	1.036	929
<u>Afschrijvingen</u>	<u>1.529</u>	<u>2.033</u>	<u>1.897</u>

	<u>werkelijk 2017</u>	<u>begroot 2017</u>	<u>werkelijk 2016</u>
4.3 Huisvestingslasten			
4.3.1 Huur	655	689	617
4.3.2 Verzekeringen	47	44	43
4.3.3 Onderhoud	524	481	819
4.3.4 Energie en water	451	422	459
4.3.5 Schoonmaakkosten	410	454	424
4.3.6 Heffingen	158	147	153
4.3.8 Overige	176	164	173
<u>Huisvestingslasten</u>	<u>2.421</u>	<u>2.401</u>	<u>2.688</u>

De afschrijvingskosten van de gebouwen zijn opgenomen onder post 4.2.2.1. De rentelasten in verband met de financiering van de huisvesting zijn opgenomen onder post 5.5.

4.4 Overige lasten			
4.4.1 <u>Administratie- en beheerslasten</u>			
4.4.1.1 Administratie	396	444	389
4.4.1.2. Dienstreizen	242	284	263
4.4.1.3 Controle jaarrekening en externe advieskosten	639	897	584
4.4.1.4 PR activiteiten	790	651	650
4.4.1.5 Representatiekosten	52	51	66
4.4.1.6 Overige administratie- en beheerslasten	225	252	255
4.4.1.8 Acquisitiekosten HAS Kennis Transfer	48	80	0
	<u>2.392</u>	<u>2.659</u>	<u>2.207</u>

Uitsplitsing Accountantslasten 2017:

4.4.1.3.1 Honorarium onderzoek jaarrekening	43	108
4.4.1.3.2 Honorarium andere controleopdrachten	22	5
4.4.1.3.3 Honorarium fiscale adviezen	2	4
4.4.1.3.4 Honorarium andere niet controle diensten	19	9
<u>Accountantslasten</u>	<u>86</u>	<u>126</u>

	<u>werkelijk 2017</u>	<u>begroot 2017</u>	<u>werkelijk 2016</u>
4.4.2 <u>Inventaris, apparatuur en leermiddelen</u>			
4.4.2.1 Mediatheek	86	89	77
4.4.2.2 Faciliteiten	211	205	229
4.4.2.3 Leer en hulpmiddelen	382	573	504
4.4.2.4 Studentvoorzieningen	19	24	25
4.4.2.5 Onderhoud inventaris en apparatuur	202	236	146
4.4.2.6 Kosten licenties informatica en leasing computers	584	492	564
	<u>1.484</u>	<u>1.619</u>	<u>1.545</u>
4.4.3 <u>Dotatie overige voorzieningen</u>			
4.4.3.1 Dotatie voorziening debiteuren	0	20	-6
	<u>0</u>	<u>20</u>	<u>-6</u>
4.4.4 <u>Overige lasten</u>			
4.4.4.1 Internationalisering	59	88	36
4.4.4.2 Projectkosten	3.285	795	3.741
4.4.4.3 Overige kosten	137	181	184
	<u>3.481</u>	<u>1.064</u>	<u>3.961</u>

Post 4.4.4.2 betreffen de niet personele projectkosten van Has Hogeschool en HAS Kennis Transfer & Bedrijfsopleidingen. Hierin is onder andere opgenomen de kosten inzake praktijkleren box 1. Daarnaast zijn in deze categorie de betalingen aan onze partners in de Centre of Expertise projecten opgenomen waarvan de HAS penvoerder is. Deze betalingen zijn in de begroting niet opgenomen.

Analyse van het resultaat

	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Verschil	Begroot 2018
3. <u>BATEN</u>				
3.1 Rijksbijdragen EZ	28.885	26.894	1.991	30.126
<i>In 2017 heeft de HAS een bijgestelde/hogere rijksbijdragen ontvangen. Dit in verband met loon- en prijsbijstellingen ter hoogte van een bedrag van ruim € 800.000. Naast deze hogere rijksbijdragen zijn er meer inkomsten aan overige bijdragen ontvangen vanuit het Ministerie van EZ. Echter staan tegenover deze extra inkomsten directe kosten waaronder de betalingen aan partnerinstellingen en kosten voor externe expertise. Deze kosten zijn rechtstreeks ten laste van de projecten gebracht zie post 4.4.4.2 onder de lasten.</i>				
3.2 Overige overheidsbijdragen	2.066	2.082	-16	1.909
3.3 Collegegelden	6.655	6.614	41	7.260
3.4 Baten werken in opdr. van derden	4.859	6.440	-1.581	5.174
<i>Deze post is lager dan begroot. Dit wordt veroorzaakt voor tegenvallende resultaten in de projecten ten op zichten van de begroting.</i>				
3.5 Overige baten	277	206	71	290
<i>De overige baten zijn hoger dan begroot wat voornamelijk komt door de opbrengst van het Young Professionals traject. Deze opbrengsten waren voor 2017 niet begroot.</i>				
Totaal baten	42.742	42.236	506	44.759

	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Verschil	Begroot 2018
4. <u>Lasten</u>				
4.1 Personele lasten	32.260	32.923	-663	33.052

De Personele kosten zijn lager dan begroot door minder vaste inzet van personeel dan begroot. Echter is er wel meer inzet geweest van extern AOP personeel ten opzichte van de begroting. Daarnaast is er in 2017 minder gedoteerd in de wachtgeldvoorziening dan vooraf verwacht en zijn er wat overige personele kosten die lager uitvallen dan begroot.

4.2 Afschrijvingen	1.529	2.033	-504	2.039
---------------------------	--------------	--------------	-------------	--------------

De afschrijvingskosten zijn lager dan begroot als gevolg van het feit dat het project Fit For Use eind 2017 is opgeleverd. Tijdens het opstellen van de begroting was de verwachting dat het project in april 2017 opgeleverd zou worden. Daarnaast zijn er een aantal investeringen niet door gegaan of uitgesteld.

4.3 Huisvesting	2.421	2.401	20	2.468
------------------------	--------------	--------------	-----------	--------------

4.4 Overige lasten	7.357	5.363	1.994	6.179
---------------------------	--------------	--------------	--------------	--------------

De overige lasten zijn hoger dan begroot wat voornamelijk wordt veroorzaakt door de betalingen aan onze partners van de Centre of Expertise projecten waar wij penvoerder voor zijn. Deze betalingen zijn niet opgenomen in de begroting.

5 Financiële baten en lasten	302	399	-97	431
-------------------------------------	------------	------------	------------	------------

De rentelasten zijn lager dan begroot doordat er in de begroting rekening is gehouden met het aantrekken van een nieuwe lening. Deze lening is echter niet aangetrokken in 2017.

Totaal lasten	43.869	43.119	750	44.169
Resultaat uit gewone bedrijfsvoering	-1.127	-883	-244	590

Overzicht verbonden partijen 2017

Beslissende zeggenschap

Naam	: HAS KennisTransfer & Bedrijfsopleidingen
Juridische vorm	: Stichting
Statutaire zetel	: 's-Hertogenbosch
Code activiteit	: 1 + 2 + 4
Eigen vermogen per 31-12-'17	: -/- € 1.763.424
Resultaat 2017	: -/- € 639.124
Omzet 2017	: € 5.321.088*
Consolidatie	: Ja

* Dit betreft de gefactureerde omzet in 2017.

Stichting HAS KennisTransfer & Bedrijfsopleidingen verzorgt opleidingen, trainingen, toepassingsgericht onderzoek en advies. HAS Kennis Transfer & Bedrijfsopleidingen maakt daarbij gebruik van faciliteiten en personele capaciteit van de HAS Hogeschool. De daarmee samenhangende kosten worden onderling verrekend tegen kostprijs. Er is geen formele aansprakelijkheidsstelling overeengekomen.

Overige verbonden partijen

Naam	: Stichting Ecosystemen Agrofood Zuidelijk Nederland
Juridische vorm	: Stichting
Statutaire zetel	: 's-Hertogenbosch
Code activiteit	: 4

Specificatie code activiteit:

1. Contractonderwijs
2. Contractonderzoek
3. Onroerende zaken
4. Overig

Bijlage 1: FSR overzicht 2017

Projectnummer	Omschrijving	Penvoerder	Kenmerk beschikking	Datum beschikking	Projectbudget	Bedrag toewijzing	Begindatum	Einddatum	Stand per 01-01-2017	Mutaties 2017	Stand per 31-12-2017	Ontvangen voorschot	Status
CoE projecten													
5432	CoE Center for Biobased Economy	WUR	1400006644	1-5-2011	€ -	€ -	1-5-2011	31-12-2018	€ 2.207.681,00	€ 31.863,39	€ 2.239.544,39	€ 1.044.665,89	In uitvoering
5513	CoE Greenports 2012-2017	HAS	13000006669	1-10-2012	€ 9.520.000,00	€ 4.760.000,00	1-10-2012	31-12-2018	€ 2.284.579,00	€ 1.783.459,91	€ 4.068.038,91	€ 4.474.100,00	In uitvoering
5524	CoE Food	HAS	1300015396	1-9-2013	€ 8.000.000,00	€ 4.000.000,00	1-9-2013	31-12-2018	€ 2.405.575,00	€ 1.897.663,13	€ 4.303.238,13	€ 3.800.000,00	In uitvoering
5585	CoE Open teelten	Aeres	1300017038	1-6-2013	€ -	€ -	1-6-2013	31-12-2019	€ 745.606,00	€ 767.026,14	€ 1.512.632,14	€ 665.148,92	In uitvoering
5610	CoE Agrodier	VHL	1300015397	1-9-2013	€ -	€ -	1-9-2013	31-12-2018	€ 890.933,00	€ 520.512,36	€ 1.411.445,36	€ 569.853,78	In uitvoering
Overige EZ-projecten													
5499	Lectoraat Groene gezondheid	HAS	4850010779336	1-1-2013	€ 602.600,00	€ 480.000,00	1-1-2013	30-5-2019	€ 251.397,00	€ 87.162,11	€ 338.559,11	€ 360.000,00	In uitvoering
5658	HIP Fresh Academy Vietnam	HAS	TF1405N58YU	1-3-2015	€ 573.152,00	€ 389.852,00	1-3-2015	31-12-2017	€ 285.687,77	€ 305.739,35	€ 591.427,12		Afgehandeld
5671	Lectoraat Biomimicry	HAS	15019870	1-9-2015	€ 500.000,00	€ 400.000,00	1-9-2015	31-12-2017	€ 87.906,00	€ -14.688,41	€ 73.217,59		Afgehandeld
5672	Lectoraat Nieuwe business modellen	HAS	GPL14004	1-6-2015	€ 500.000,00	€ 400.000,00	1-6-2015	31-5-2019	€ 132.289,00	€ 88.445,03	€ 220.734,03	€ 254.620,00	In uitvoering
5780	Lectoraat Bijengezondheid (VHL)	VHL	0	1-6-2015	€ -	€ -	1-6-2015	30-5-2018	€ 17.336,00	€ 4.455,39	€ 21.791,39	€ 17.905,71	In uitvoering
N.W.O. projecten													
5439	Promotiebeurs M. Perescis		023.001.118	1-2-2012	€ 164.330,00	€ 164.330,00	1-2-2012	31-7-2018	€ 157.477,25	€ 25.084,00	€ 182.561,25	€ 157.950,00	In uitvoering
5820	HBO Takeoff, Pancks	HAS	TOFF.HBO01.049	1-9-2016	€ 38.834,10	€ 38.834,10	1-9-2016	31-12-2017	€ 13.222,00	€ 26.659,85	€ 39.881,85		Afgehandeld
5841	HBO Takeoff; Praktische en commerciële	HAS	TOFF.HBO02.016	1-2-2017	€ 40.000,00	€ 40.000,00	1-2-2017	31-12-2017	€ -	€ 39.399,98	€ 39.399,98		Afgehandeld
5842	HBO Takeoff; Het hoeden van varkens	HAS	TOFF.HBO02.014	6-2-2017	€ 40.000,00	€ 40.000,00	6-2-2017	31-12-2017	€ -	€ 46.987,46	€ 46.987,46		Afgehandeld
5843	HBO Takeoff; Aardbeien wereldwijd te	HAS	TOFF.HBO02.013	6-2-2017	€ 40.000,00	€ 40.000,00	6-2-2017	31-12-2017	€ -	€ 43.794,81	€ 43.794,81		Afgehandeld
5844	HBO Takeoff; The Sanitation Unit - Nun	HAS	TOFF.HBO02.012	6-2-2017	€ 43.154,00	€ 39.994,00	6-2-2017	31-12-2017	€ -	€ 41.933,45	€ 41.933,45		Afgehandeld
5849	RAAK-mkb; SCOUT Precision farming	HAS	RAAK.MKB05.014	1-3-2017	€ 817.796,85	€ 304.183,50	1-3-2017	28-2-2019	€ -	€ 49.585,78	€ 49.585,78	€ 59.944,00	In uitvoering
17400091	Project Scout: Sensoriek tomatenteelt	HAS	RAAK.MKB05.014	1-11-2017	€ 4.740,00	€ -	1-11-2017	1-7-2018	€ -	€ 407,35	€ 407,35	€ -	In uitvoering
5746	Promotiebeurs O. Almalik	HAS	023.005.087	1-9-2015	€ 168.650,00	€ 168.650,00	1-9-2015	31-8-2021	€ 36.534,94	€ 57.403,62	€ 93.938,56	€ 53.200,00	In uitvoering
5850	KIEM-VANG; Nieuwe composieten uit h	HAS	CE.01.073	1-3-2017	€ 36.420,00	€ 19.940,00	1-3-2017	31-12-2017	€ -	€ 38.037,94	€ 38.037,94		Afgehandeld
5851	KIEM-VANG; Productie van Biosbased	HAS	CE.01.070	1-3-2017	€ 44.300,00	€ 19.980,00	1-3-2017	31-12-2017	€ -	€ 41.394,75	€ 41.394,75		Afgehandeld
5852	KIEM-VANG; Kweken van insecten	HAS	CE.01.079	1-3-2017	€ 35.592,00	€ 18.332,00	1-3-2017	28-2-2018	€ -	€ 22.873,81	€ 22.873,81	€ 18.332,00	In uitvoering
5857	Smart Poultry Assistant	HAS	KIEM.HTS01.013	15-6-2017	€ 41.614,00	€ 20.000,00	15-6-2017	14-6-2018	€ -	€ 6.869,94	€ 6.869,94	€ 20.000,00	In uitvoering
5861	PULSE (RAAK-PRO)	HAS	RAAK.PRO02.051	1-8-2017	€ 1.347.280,00	€ 700.000,00	1-8-2017	31-7-2021	€ -	€ 58.363,60	€ 58.363,60	€ 139.943,00	In uitvoering
17400105	Drifmest en gunstig bodemleven	HAS	SIA/CE.02.027	1-11-2017	€ -	€ -	1-11-2017	30-6-2018	€ -	€ -	€ -	€ 20.000,00	In uitvoering

Toelichting FSR overzicht 2017

Algemeen

In deze verantwoording zijn alleen de projecten opgenomen die onder EZ of NWO vallen.

FSR-Projecten

Dit betreffen de projecten waarvan HAS Hogeschool penvoerder is, of projecten waarvan de verantwoording moet plaatsvinden in de FSR tabel waarin HAS Hogeschool participeert. De instelling die als penvoerder optreedt staat dan vermeld. Met betrekking tot de Centre of Expertise projecten is met de partners afgestemd dat elke partner haar eigen deel opneemt.

Meerdere subsidieontvangers binnen één project

Bij projecten waarvan HAS Hogeschool penvoerder is, zijn alle ontvangen voorschotten in de kolom "voorschot" opgenomen. Daar waar een andere instelling penvoerder is, is het van deze partner ontvangen voorschot opgenomen in de kolom "voorschot". Projecten met derden waarbij HAS penvoerder, dan wel uitvoerder is, wordt de totaalverantwoording buiten de FSR-tabel gehouden. Elke deelnemer in het project draagt zorg voor opname van zijn/haar eigen deel in de FSR-tabel. In dat geval zijn in de FSR tabel uitsluitend de eigen bestedingen van het deel wat is toegerekend aan HAS verantwoord.

Grondslag van kostentoe rekening

De FSR verantwoording richt zich enkel op de eigen bestedingen van HAS Hogeschool. De gehanteerde kostengrondslagen zijn in overeenstemming met de daaraan ten grondslag liggende subsidieregelingen.

De in de projectkosten verantwoorde personele kosten zijn berekend op basis van gerealiseerde uren die zijn ontleend aan de interne uren registratie (URS).

Bij de projecten die als gereed zijn opgenomen is er geen voorschot vermeld in de betreffende kolom. Deze projecten zijn volledig afgewikkeld.

Voor de projecten waarvan de HAS de geen penvoerder is, is geen projectbudget en bedrag toewijzing ingevuld. Dit wordt opgenomen door de penvoerende instelling.

Bijlage 2: Model G

code	omschrijving	kenmerk	datum	bedrag toewijzing	Ontvangen subsidie per 1-1-2017	waarvan subsidiebesteding	Ontvangen EZ-subsidie in 2017	waarvan subsidiebesteding	Totaal ontvangen subsidie	Totaal subsidiebesteding	Saldo nog te besteden EZ-subsidie	Status	proj soort
5432	CoE Center for Biobased Economy	140006644	1-5-2011		925.200,00	1.023.000,00	119.465,89	21.665,89	1.044.665,89	1.044.665,89	-	In uitvoering	G2A
	HAS OBEEHAS-projecten												
	HKT OBEEHKT-projecten												
5513	CoE Greenports 2012-2017	1300006669	1-10-2012	5.000.000,00	4.474.100,00	2.259.483,86	-	1.060.752,53	4.474.100,00	3.320.236,39	1.153.863,61	In uitvoering	G2B
	HAS CoEGP HAS-projecten												
	HKT CoEGP HKT-projecten												
5524	CoE Food	1300015396	1-9-2013	4.000.000,00	3.800.000,00	1.955.025,29	-	1.153.841,93	3.800.000,00	3.108.867,22	691.132,78	In uitvoering	G2B
	HAS CoEFood HAS-projecten												
	HKT CoEFood HKT-projecten												
5585	CoE Open teelten	1300017038	1-6-2013		173.145,29	357.763,13	487.203,63	302.585,81	660.348,92	660.348,94	-0,02	In uitvoering	G2B
	HAS CoEOTHAS-projecten												
	HKT CoEOTHKT-projecten												
5610	CoE Agrodier	1300015397	1-9-2013		261.637,24	367.980,97	308.216,54	201.890,81	569.853,78	569.871,78	-18,00	In uitvoering	G2B
	HAS CoEAgrodier HAS-projecten												
	HKT CoEAgrodier HKT-projecten												
5499	Lectoraat Groene gezondheid	4850010779336	1-1-2013	602.600,00	120.000,00	200.300,89	240.000,00	122.256,89	360.000,00	322.557,78	37.442,22	In uitvoering	G2B
5658	HIP Fresh Academy Vietnam	TF1405N58YU	1-3-2015	573.152,00	274.912,00	251.585,75	76.666,90	103.001,50	351.578,90	354.587,25		Afgehandeld	G2A
5671	Lectoraat Biomimicry	15019870	1-9-2015	500.000,00	100.000,00	81.052,47	-30.697,93	-11.750,40	69.302,07	69.302,07		Afgehandeld	G2A
5672	Lectoraat Nieuwe business modellen	GPL14004	1-6-2015	500.000,00	157.500,00	104.398,68	90.000,00	109.215,35	247.500,00	213.614,03	33.885,97	In uitvoering	G2B
5780	Lectoraat Bijengezondheid (VHL)		1-6-2015	38.880,00	-	-1.817,00	-	1.817,20	-	0,20	-0,20	In uitvoering	G2B
N.V.O. projecten													
5439	Promotiebeurs M. Perescis	023.001118	1-2-2012	164.330,00	157.950,00	133.434,18	-	30.895,82	157.950,00	164.330,00	-6.380,00	In uitvoering	G2B
5820	HBO Takeoff; Pancks	TOFF.HBO01.049	1-9-2016	38.834,10	38.835,00	13.221,64	-	23.447,38	38.835,00	36.669,02		Afgehandeld	G2A
5841	HBO Takeoff; Praktische en commerciële haalbaarheidsstudie	TOFF.HBO02.016	1-2-2017	40.000,00	-	-	40.000,00	39.399,98	40.000,00	39.399,98		Afgehandeld	G2A
5842	HBO Takeoff; Het hoeden van varkens	TOFF.HBO02.014	6-2-2017	40.000,00	-	-	39.985,00	41.457,46	39.985,00	41.457,46		Afgehandeld	G2A
5843	HBO Takeoff; Aardbeien wereldwijd telen en lokaal verkopen	TOFF.HBO02.013	6-2-2017	40.000,00	-	-	39.998,00	37.079,81	39.998,00	37.079,81		Afgehandeld	G2A
5844	HBO Takeoff; The Sanitation Unit - Numosa	TOFF.HBO02.012	6-2-2017	43.154,00	-	-	39.994,00	37.193,45	39.994,00	37.193,45		Afgehandeld	G2A
5849	RAAK-mkb; SCOUT Precision farming in de tuinbouwkas	RAAK.MKB05.014	1-3-2017	817.796,85	-	-	59.944,00	20.972,83	59.944,00	20.972,83	38.971,17	In uitvoering	G2B
17400091	Project Scout: Sensoriek tomatenteelt	RAAK.MKB05.014	1-11-2017	4.740,00	-	-	-	407,35	-	407,35	-407,35	In uitvoering	G2B
5748	Promotiebeurs O. Almkalk	023.005.087	1-9-2015	168.650,00	53.200,00	36.534,94	-	30.612,68	53.200,00	67.147,62	-13.947,62	In uitvoering	G2B
5850	KIEM-VANG; Nieuwe composieten uit bermgras	CE.01073	1-3-2017	36.420,00	-	-	19.940,00	18.828,94	19.940,00	18.828,94		Afgehandeld	G2A
5851	KIEM-VANG; Productie van Biosbased Substraatgrondstof	CE.01070	1-3-2017	44.300,00	-	-	19.980,00	20.818,75	19.980,00	20.818,75		Afgehandeld	G2A
5852	KIEM-VANG; Kweken van insecten	CE.01079	1-3-2017	35.592,00	-	-	18.332,00	18.635,62	18.332,00	18.635,62	-303,62	In uitvoering	G2B
5857	Smart Poultry Assistant	KIEM.HTS01.013	15-6-2017	41.614,00	-	-	20.000,00	6.869,94	20.000,00	6.869,94	13.130,06	In uitvoering	G2B
5861	PULSE (RAAK-PRD)	RAAK.PR002.051	1-8-2017	1.347.280,00	-	-	139.943,00	56.785,17	139.943,00	56.785,17	83.157,83	In uitvoering	G2B
17400105	Drijfmest en gunstig bodemleven	SIA/CE.02.027	1-11-2017	-	-	-	20.000,00	-	20.000,00	-	20.000,00	In uitvoering	G2B
Impulsmiddelen				625.961,00	619.641,00	410.971,79	-	28.924,99	619.641,00	439.896,78	179.744,22		
					11.775.761,53		1.748.971,03	3.506.532,67	13.524.732,56	11.110.441,05	2.410.015,27		

Toelichting G model 2017

Van onderstaande project is HAS Hogeschool geen penvoerder. De subsidie betreft de ontvangen subsidie van de penvoerder.

code	omschrijving	penvoerder	Dekking per 1-1-2017				Dekking mutatie 2017				Dekking tm 2017			
			Lasten per 1-1-2017	EZ	Waarvan EZ betaling aan partners	Bijdragen derden en Eigen bijdrage	Lasten in 2017	EZ	Waarvan EZ betaling aan partners	Bijdragen derden en Eigen bijdrage	Lasten tm 2017	EZ	Waarvan EZ betaling aan partners	Bijdragen derden en Eigen bijdrage
5432	CoE Center for Biobased Economy	WUR	€ 2.207.681,07	€ 1.023.000,00	€ -	€ 1.184.681,07	€ 31.863,39	€ 21.665,89	€ -	€ 10.197,50	€ 2.239.544,46	€ 1.044.665,89	€ -	€ 1.194.878,57
5585	CoE Open teelten	Aeres groep	€ 745.605,50	€ 357.763,13	€ -	€ 387.842,37	€ 767.026,14	€ 302.585,81	€ -	€ 464.440,33	€ 1.512.631,64	€ 660.348,94	€ -	€ 852.282,70
5610	CoE Agrodier	VHL	€ 890.932,63	€ 367.980,97	€ -	€ 522.951,66	€ 520.512,36	€ 201.890,81	€ -	€ 318.621,55	€ 1.411.444,99	€ 569.871,78	€ -	€ 841.573,21
Van onderstaande projecten is HAS hogeschool wel penvoerder														
5513	CoE Greenports 2012-2017	HAS	€ 3.314.398,00	€ 2.259.483,86	€ 1.036.847,34	€ 1.054.914,14	€ 1.783.459,91	€ 1.060.752,53	€ 471.095,02	€ 722.707,38	€ 5.097.857,91	€ 3.320.236,39	€ 1.507.942,36	€ 1.777.621,52
5524	CoE Food	HAS	€ 3.141.156,08	€ 1.955.025,29	€ 735.580,92	€ 1.186.130,79	€ 1.897.683,13	€ 1.153.841,93	€ 609.309,73	€ 743.821,20	€ 5.038.819,21	€ 3.108.867,22	€ 1.344.890,65	€ 1.929.951,99

Ter toelichting:

In bovenstaand overzicht zijn de kosten van de partners opgenomen in de totale kosten. Deze kosten worden door de partners zelf verantwoord in de jaarrekening. In de kolom "Waarvan EZ betaling aan partners" zijn de bedragen opgenomen aan projectsubsidies die wij hebben betaald aan de partners.

Bijlage 3: Bezoldiging bestuurders en toezichthouders

Tabel: Bezoldiging van bestuurders en toezichthouders

In 2017 valt de HAS Hogeschool in Klasse D met 11 complexiteitspunten. Hierdoor is het bezoldigingsmaximum per bestuurder met een fulltime dienstverband € 141.000 per jaar.

Leidinggevende topfunctionarissen:

Bedragen x € 1	D.J. Pouwels	J.C.A.M. Denissen	L. Chermin
Functie (s)	Voorzitter College van Bestuur	Lid College van Bestuur	Lid College van Bestuur
Duur dienstverband in 2017	1-1 / 31-12	1-1 - 31-12	1-6 / 31-12
Omvang dienstverband (in fte)	1,0	1,0	1,0
Gewezen topfunctionaris	Nee	Nee	Nee
Echte dienstbetrekking	Ja	Ja	Ja
Individueel WNT-maximum	178.000*	178.000*	141.000
Bezoldiging			
Beloning	138.689	128.100	111.507
Belastbare onkostenvergoeding	3.000	3.000	0
Beloning betaalbaar op termijn	17.456	17.127	16.556
Subtotaal	159.145	148.227	128.063
-/- Onverschuldigd betaald bedrag			
Totaal bezoldiging	159.145	148.227	128.063
Gegevens 2016			
Duur dienstverband	1/1 – 31/12	1/1 – 31/12	1/6 – 31/12
Omvang dienstverband	1,0	1,0	1,0
Bezoldiging 2016			
Beloning	138.689	128.100	58.425
Belastbare onkostenvergoeding	3.000	3.000	0
Beloning betaalbaar op termijn	15.148	14.854	8.450
Totaal bezoldiging 2016	156.837	145.954	66.875
Individueel WNT maximum 2016	178.000	178.000	81.667

* Op deze bestuurders is het overgangsrecht bij afspraken voor de inwerkingtreding van de verlaagde sectorale maxima 2017 van toepassing. Er vindt een afbouwregeling plaats overeenkomstig de Wet Normering Topinkomens.

Toezichthoudende topfunctionarissen:

Bedragen x € 1	J.A.M. Huijbers	A.M. v Doornmalen	J.M.M. Polman	A.A.M. Gunnewijk-Veer	E.M.M. den brander-vd Berg	E.M. Meijer	L.A.L. Faassen
Functie	Voorzitter	Vice-Voorzitter	Lid	Lid	Lid	Lid	Lid
Duur dienstverband	1-1 / 31-12	1-1 / 31-12	1-1 / 30-6	1-1 / 31-12	1-1 / 31-12	1/1 – 31/12	1/1 – 31-12
Individueel WNT max	21.150	14.100	7.050	14.100	14.100	14.100	14.100
Bezoldiging							
Beloning	12.000	9.000	3.000	6.000	6.000	6.000	6.000
Belastbare onkostenvergoeding	0	0	0	0	0	0	0
Beloning betaalbaar op termijn	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal	12.000	9.000	3.000	6.000	6.000	6.000	6.000
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	0	0	0	0	0	0	0
Totaal bezoldiging	12.000	9.000	3.000	6.000	6.000	6.000	6.000
Gegevens 2016							
Duur dienstverband	1/1 – 31/12	1/1 – 31-12	1/1 – 31-12	1/1 – 31/12	1/1 – 31/12	1/1 – 31/12	1/7 – 31/12
Bezoldiging 2016	12.000	9.000	6.000	6.000	6.000	6.000	3.000

De opgenomen bedragen beloning toezichthouders (I), op interimbasis zijn exclusief 21% BTW.

Enkelvoudig balans HAS Hogeschool per 31 december 2017

Bedragen x € 1.000, balans na resultaatbestemming

	31-12-2017	31-12-2016
1. Activa		
<u>Vaste Activa</u>		
1.2 Materiële vaste activa		
1.2.1.1 Gebouwen	17.469	17.690
1.2.1.2. Terreinen	3.434	3.434
1.2.1.3 Inventaris en apparatuur	5.787	4.669
	<u>26.690</u>	<u>25.793</u>
1.3 Financiële vaste activa		
1.3.2 Deelneming BPOC	0	0
1.3.6. Effecten	0	0
1.3.6 Vordering HAS Kennis Transfer	0	77
	<u>0</u>	<u>77</u>
Totaal vaste activa	<u>26.690</u>	<u>25.870</u>
 Vlottende activa		
1.5 Vorderingen		
1.5.1 Debiteuren	570	393
1.5.2 Vorderingen EZ	0	0
1.5.3 Groepsmaatschappij	0	0
1.5.5 Collegegelden	0	0
1.5.7 Overige vorderingen	957	326
1.5.8 Overlopende activa	867	3.085
1.5.10 AF: voorziening dubieuze debiteuren	0	0
	<u>2.394</u>	<u>3.804</u>
1.7 Liquide middelen		
1.7.1 Kasmiddelen	0	0
1.7.2 Tegoeden op bank- en girorekeningen	3	0
	<u>3</u>	<u>0</u>
Totaal vlottende activa	<u>2.397</u>	<u>3.804</u>
Totaal Activa	<u>29.087</u>	<u>29.674</u>

	31-12-2017	31-12-2016
2. Passiva		
2.1 Eigen vermogen	7.012	8.139
2.2 Voorzieningen		
2.2.1 Personeelsvoorzieningen	851	864
2.2.3 Overige voorzieningen	<u>592</u>	<u>400</u>
	1.443	1.264
2.3 Langlopende schulden		
2.3.3 Kredietinstellingen	<u>7.753</u>	<u>8.565</u>
	7.753	8.565
2.4 Kortlopende schulden		
2.4.1 Kredietinstellingen	2.300	1.114
2.4.2 Vooruitontvangen termijnen OHW	0	0
2.4.3 Crediteuren	1.944	1.216
2.4.5 Rekening courant Ondernemingslift +	0	0
2.4.7 Belastingen en premies sociale verzekeringen	32	4
2.4.8 Schulden terzake pensioenen	355	303
2.4.9 Overige kortlopende schulden	1.449	1.264
2.4.10 Overlopende passiva:		
2.4.10.1 Vooruitontvangen collegegelden	3.240	2.667
2.4.10.2 Vooruitontvangen subsidies EZ	2.551	4.140
2.4.10.3 Vooruitontvangen overige projectsubsidies/bijdragen	0	0
2.4.10.4 Vakantiegeld	1.002	992
2.4.10.5 Overige overlopende passiva	<u>6</u>	<u>5</u>
Overlopende passiva	6.799	7.805
Totaal kortlopende schulden	<u>12.879</u>	<u>11.706</u>
Totaal Passiva	<u>29.087</u>	<u>29.674</u>

Enkelvoudige staat van baten en lasten HAS Hogeschool 2017

(Bedragen x € 1.000)

3.	<u>BATEN</u>	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Werkelijk 2016
3.1	Rijksbijdragen EZ	28.885	25.294	28.656
3.2	Overige overheidsbijdragen en subsidies	2.066	2.082	2.196
3.3	Collegegelden	6.655	6.614	5.874
3.4	Baten werken in opdracht van derden	1.536	1.590	661
3.5	Overige baten	2.708	3.607	3.242
3.7	Bijzondere baten	0	0	343
		<u>41.850</u>	<u>39.187</u>	<u>40.972</u>
4.	<u>LASTEN</u>			
4.1	Personele lasten	30.514	30.686	29.115
4.2	Afschrijvingen	1.521	2.024	1.888
4.3	Huisvestingslasten	2.405	2.401	2.676
4.4	Overige lasten	8.234	4.560	8.388
5.	Financiële baten en lasten	303	399	306
		<u>42.977</u>	<u>40.070</u>	<u>42.373</u>
	Resultaat uit gewone bedrijfsvoering	-1.127	-883	-1.401
	Resultaat	<u>-1.127</u>	<u>-883</u>	<u>-1.401</u>

Toelichting op de enkelvoudige balans en staat van baten en lasten 2017

In 2016 en eerdere jaren is ter grootte van het negatieve vermogen van de groepsmaatschappij HAS Kennistransfer & Bedrijfsopleidingen een voorziening op de uitstaande rekening courant vordering gevormd rechtstreeks ten laste van het eigen vermogen. In 2017 is de dotatie ten laste van de staat van baten en lasten gebracht en ook de vergelijkende cijfers zijn hierop aangepast. Hierdoor is het enkelvoudige resultaat 2016 van HAS € 691.000 lager dan in de jaarrekening 2016. Voor het vermogen heeft dit geen effect.

OVERIGE GEGEVENS

Goedkeuring door bestuur en raad van toezicht

Het College van Bestuur van Stichting HAS Hogeschool heeft de jaarrekening 2017 vastgesteld in de vergadering van 28 juni 2018.

Drs. D.J. Pouwels

De Raad van Toezicht van de Stichting HAS Hogeschool heeft de jaarrekening 2017 goedgekeurd in de vergadering van 28 juni 2018.

J.A.M. Huijbers

Voorzitter Raad van Toezicht

Controleverklaring 2017

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: College van Bestuur en Raad van Toezicht van Stichting HAS Hogeschool

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Stichting HAS Hogeschool te 's-Hertogenbosch gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting HAS Hogeschool op 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs;
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2017 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in paragraaf 2.3.1 Referentiekader van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2017.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de geconsolideerde en enkelvoudige balans per 31 december 2017;
2. de geconsolideerde en enkelvoudige staat van baten en lasten over 2017; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2017. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting HAS Hogeschool, zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materiële onzekerheid over de continuïteit

Wij vestigen de aandacht op het onderdeel "Toelichting continuïteit" in de toelichting op pagina 15 van de jaarrekening, waarin uiteengezet is dat op basis van de liquiditeitsprognose er aanvullende structurele financiering eind 2018 benodigd is. Het is nog niet duidelijk wanneer het ministerie van OCW een beslissing neemt omtrent de ingediende financieringsaanvraag omtrent dit knelpunt. Op basis hiervan is er sprake van een onzekerheid van materieel belang op grond waarvan gerede twijfel bestaat over de continuïteitsveronderstelling van de entiteit. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en paragraaf 2.2.3 Bestuursverslag van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2017 is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Regeling jaarverslaggeving onderwijs, paragraaf 2.2.2 Bestuursverslag van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2017 en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en de overige OCW wet- en regelgeving.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de Raad van Toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening, in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs.

Het bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen.

In dit kader is het bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de onderwijsinstelling in staat is om haar activiteiten in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de onderwijsinstelling te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderwijsinstelling haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de onderwijsinstelling.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht, dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Tilburg, 29 juni 2018

ABAB Accountants B.V.

Was getekend

W.J.C.J. Pullens RA

Bijlage bij de controleverklaring:

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2017, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de onderwijsinstelling;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de onderwijsinstelling haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een instelling haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.